

Anna G. KRETSCHMER*
Institut für Slawistik
Universität Wien

Оригинални научни рад
Примљен: 27. 12. 2021.
Прихваћен: 2. 3. 2022.

О ЈЕЗИКУ И СТИЛУ *СЛАВЕНОСРПСКИХ ХРОНИКА* ЂОРЂА БРАНКОВИЋА

Рад пружа систематски преглед основних језичких и стилских особина *Славено-српских хроника* Ђорђа Бранковића, значајног споменика српске писмене културе с краја 17. и почетка 18. в. којим почиње српска историографија новог доба. Језик световне српске писмености овог периода сразмерно је слабо проучен – из тог доба мало се грађе сачувало, а још мање је објављено и тиме приступачно за истраживање. Споменику се овде приступа у оквиру концепције *Православне Слaviје* као вишевековног хомогеног и специфичног културног континуума и вишекомпонентног модела анализе који је аутор разрадио. У центру пажње је чврста и доследна норма заступљена како у језику, тако и у стилу *Хроника*, и питање њених извора и механизма њене стабилизације и очувања традиције.

Кључне речи: довуковска световна писменост, методологија, Православна Слaviја, питање норме.

Славеносрпске хронике Ђорђа Бранковића настале су на прелазу из 17. у 18. век, на размеђу средњовековне писмености и Вукове реформе, у периоду који још увек није довољно проучен и из којег се сачувало мало текстовне грађе. Утолико је важније да се оно што је сачувано истражује и објављује (уп. Кречмер 2013). *Хронике* представљају један од значајних споменика тога доба,¹ на прелазу из српскословенске у славеносрпску епоху, који у ствари не припада ниједној од њих. *Хронике* представљају репрезентативан корпус и у квантитативном (око 2500 страна) и у жанровском погледу, јер њиме почиње нова српска историографија. Анализа језика и стила *Хроника* (сматрамо да је

* anna.kretschmer@univie.ac.at

¹ Једини за сада познати рукопис *Хроника* чува се у библиотеци Српске патријаршије, заједно са две касније редакције, из средине, односно с краја 18. века. Рукопис се састоји од пет књига веома различитог обима, са укупно око 2500 страна. Прве четире књиге већ су објављене (уп. Бранковић 2008 и 2011), пета, и највећа, тренутно се припрема за штампу

у њима представљен писмени српски узус тога доба) представља искорак у правцу реконструкције српске језичке ситуације око 1700. г.

Приступ се базира на концепцији *Православне Слaвије* као вишевековног културног ареала са специфичном писменом културом и укључује како језик, тако и особине стила и композиције текста, са освртом и на жанровске ознаке и интенционалност. У једном свом раду истакнути руски медијевиста Алексејев упозорава на личности и текстове који повезују стара и нова раздобља.² Бранковић и његове *Хронике* управо то раде – њима се повезују културне традиције Православне Слaвије и новог доба.

Бранковић је био члан угледне српске породице у Араду. Његови стриц и старији брат били су црквене владике. Брат, Св. Сава II, митрополит Ердељски (који га је углавном и одгајао) због својих протеста против притиска на православље био је бачен у затвор. Млади Ђорђе, који је, судећи по *Хроникама*, био веома образован човек, већ са непуних 16 година ступа у дипломатску службу у саставу ердељске мисије кнеза Апафија на Порти. Због бројних заслуга добија од бечког двора прво титулу барона, а потом и грофа. Међутим, његов углед у круговима српских поданика Царевине и његове политичке амбиције донели су му кућни притвор. Прво је био притворен у Бечу, касније, како би био одвојен од сународника, премештен на периферију државе, у Хеб. Бранковић је, изгледа, искрено веровао да потиче од лозе деспота Бранковића, рођака кнеза Лазара и да њему по томе припада српски престо. Свакако, у саставу Царевине и под аустријском владом – али и такве амбиције већ су биле превише за бечки двор.³ *Хронике* обухватају период од раног хришћанства (са фокусом на Византију) до деведесетих година 17. века. У центру пажње се налазе Срби и њихова историја – што се доследно приказује у ширем општесловенском и европском контексту.

Како још не постоји разрађен методолошки апарат за истраживање достандардне словенске писмености, као нарочито ефикасан показује се метод комплексне дескрипције, чији је предмет конкретан текст са свим својим ознакама – језичким, текстолошким, стилским, социолингвистичким, временским итд.⁴

У погледу језика и стила *Хроника* треба поменути два битна аспекта. Прво, њихов језик видљиво одудара и од српкословенског и од писменог српског израза, који се средином 18. века полако обликује у тзв. славено-српски. Друго, на свим језичким нивоима, у стилу и у структури текста заступљена је стабилна и чврста норма, чиме се поставља питање њеног извора. Као што се зна, кодификација црквенословенског, заједничког писменог језика Православне Слaвије, почиње тек на крају 16. века, и то само делимично.

² Уп.: „новый период начинают те же люди и те же тексты, которые завершают старый” (Алексеев 1993: 240).

³ Животни пут Ђорђа Бранковића и историјски контекст у којем је он одрастао и деловао приказани су у изврсној монографији Јована Радонића објављеној 1911. на 200-годишњицу смрти аутора *Хроника*. Нажалост, лик и дело Бранковића нису после тога често били предмет интереса србистике.

⁴ Тај метод већ је био успешно примењен на текстовној грађи других региона и епоха – на пример, на приватној преписци касне Московске и Петровске Русије и на славеносрпској грађи (уп. Кречмер 1989 и 1998; Кречмер 2013б.).

А усмени идиоми по правилу поседују само узелну норму. Језик *Хроника* није црквенословенски ни дијалекатски – али је доследно нормиран. Према Алексејеву, у старије доба као механизми стабилизације и очувања традиције норме иступају текстови нарочито високог угледа – у сазнању Православне Слaвије литургијски и њима блиски жанрови (Алексеев 1987: 34).⁵

Наша истраживања то потврђују – али уз један битан додаток. Наиме, у каснијим раздобљима обрасцем норме се сматрају и угледни световни жанрови. Тако, стара руска приватна преписка 17. и раног 18. века показује свесну и стабилну норму на свим нивоима сем правописног (што је и схватљиво). Узор за ауторе тих писама нису били црквени текстови, већ одређени жанрови тзв. пословног језика (*деловой язык*) који се нагло ширио у руском друштву у 17. веку, у доба првих царева династије Романових, и чија се норма са којом се руски човек свакодневно суочавао фиксирала у језичком сазнању широких кругова друштва (уп. Кречмер 2002, 2004).

Обрасци које је следио Бранковић били су другачији, али је принцип био исти – покушај да се следи норма заступљена у угледним узорима. Бранковић као православац био је добро упознат са црквенословенском текстовном баштином и њеном нормом, како србуљском тако и рускословенском. А био је упознат и са европском културом, са ауторитетним историјским и богословским списима, почевши од периода антике и све до савремених му аутора. Наша радна хипотеза је да се Бранковић свесно и доследно придржавао неке норме коју је он сматрао прикладном за свој рад – научни спис. Ту норму он је изводио из познатих му, пре свега историјских, радова. Тиме се, по нашем мишљењу, дају објаснити готово све особине језика и стила *Хроника*.

У складу са интенцијом да се направи један научни рад намењен просвети и одржавању самосазнања српског друштва у тадашњим неповољним околностима, под вишеструким притисцима, рад којим почиње српска историографија новог доба, Бранковић се свесно одлучује за мешовит језик у којем се преплићу елементи више писмених (и угледних) језика тога доба – црквенословенског, рускословенског, грчког и латинског, од којих се већином и гради језик *Хроника*. Нешто слабије су заступљени елементи немачког, мађарског, влашког и турског. Они се свесно уводе у језик у одређеним тематским контекстима и у случају лексичких лакуна.

Само у том субсистему који се условно може означити као *фонографски* (јер се у њему у предстандардно доба уједињују елементи гласовног и графичког нивоа) норма је слабије изражена. Донекле је слична ситуација у већ поменутој руској преписци, само што је њен правопис готово у потпуности ненормиран – за разлику од *Хроника* у којим се недоследност испољава претежно у писању великог, односно малог почетног слова и спојеног, односно одвојеног писања речи. У оба случаја ради се о појавама нормалним за доба прелаза са средњовековног правописног узуса на нововековни. За Бранковића велико или мало почетно слово, као и спојено или одвојено писање још

⁵ Упућујемо ту на модел хијерархијског жанровског канона Православне Слaвије (уп. Толстој 1988).

увек представљају правописне маргиналије. То у знатној мери важи и за интерпункцију, која се у *Хроникама* користи пре као граfiјски украс, односно као ознака емоција. Интенција аутора да направи научни рад одражава се и у граfiји – користи се стара, али не и „класична” црквена ћирилица са смањеним бројем графема (уп. Бранковић 2008: 12–14, 17–18).

У надређеним језичким субсистемима заступљени су елементи различитих језика, већином словенски – општесловенски, црквенословенски, руски (одн. рускословенски), српски. У морфологији страни елементи су сразмерно ретки, али фреквентна употреба партиципа и партиципских конструкција (обележја писменог израза) наглашава научни карактер текста, уп.:⁶ *пребивајуштеи, супостатсвујуштеи, разрушив (IV/376), разрешени, ваземь (IV/380)*.

Што се творбе речи тиче, поред за словенске језике обичне деривације у великој мери заступљена је и композиција – као ознака ученог, „високог” стила. Сложенице, које је вероватно неретко правио сам Бранковић (а које могу да буду и вишеккомпонентне) обично се односе на апстрактну и интелектуалну лексику и одговарајуће контексте и реалије. Уп.: *трудодеевствие (I/11), источнозачинанием (I/16), тржиштнопрестолнаго (I/25) новоизвествованием (I/29), велефално и високославно I/42), брантворение*.

Синтакса је углавном вештачки отежана у покушају да се тиме тексту да карактер научног рада. Доминира хипотакса са неретко више подређених синтаксичких конструкција, са инверзијом, са изузетно дугим реченицама и сл. Због отежане синтаксе неки пасажии теже се дају тумачити, а границе реченица одредити – али то није честа појава. Уп.:

... по самрти же Лудовика угрскога краља, устрмив се кнез Лазар биваеми град межд реками ваходештои Сави ва Дунав зовоми Белград, или Белополски град, угрскога ради нападенија до конца разрушив, јако да не имејут Угри тамо себе вагнездити, присвоив себе и државу зовомују Мачву, рекомују езиком угрским Маџушфелде, биваема ва област земли Угрскон, васприет и васу државу биваемују между реках зовоми Сава, и Драва, јаже Срем нарицает се, са васеми окрстними пристоештими се Подунавскимии областми, и великоју крепостију поновлением утврдив царство словеносрбско ... (IV/378).

Једну од важних особина *Хроника* представља свесно смањен репертоар језичких средстава на површинском нивоу. У синтакси то нарочито важи за јункторе (предлоге и везнике), али и за партикуле и граматичке конструкције. Другим речима, у *Хроникама* се стално понавља ограничен круг истих граматичких елемената, што води одређеној монотоности израза (томе ћемо се вратити нешто касније у анализи стилских особина).

У синтакси су заступљене и неке архаичне црквенословенске особине, на пример, датив за израз таксичких значења – изричита особина вишег стила и писменог израза, коју је аутор сматрао ознаком научног стила. Уп.:

...кнез Лазар *видевши* себе благонарочитим пособствием укрепљајуштем... (IV/377)
 ...и *присавакупившим* се купно... (ibid.)
 ...и отгуду *валезишим* ва корабал, и *везуштим* се морским влнением, достизајут... (IV/381)

⁶Примери се дају на савременој српској ћирилицы, са оригиналном интерпункцијом. У градама се наводе књига и стране рукописа.

...тогда *царстеујушту* Второму Калојану Палеологу, и сину еговому Второму Маониу Палеологу, васеленскому же патриарху восточнои цркви првопрестолно *светителстеујушту* именуему Филотеју добродетелному и премудрому биваему... (ibid.)

...еште блаженнишаго костантинополскаго патриархи, посланники васпет не *врашившим* се... (IV/387).

Синтаксу *Хроника* (и друге поменуте особине) добро приказују и следећи примери:

... Готи же или Гости рекоми словенски народи разумеваеми сут, по сведетелству именуемаго презвитера Диоклитијскаго, иже Словенску област особним изложением саписав, сији же Гости или Готи вамежду инеми народими, приобштением имели сут и пафлагонијски народ именуеми Енеги, Пафлагониа же разумеваема бивает асијска држава, даже и до Витиние та же и до Каппадокие от иние же страни до Ексинијскаго мора, сиреч: море то бивает на нем же Дунавска вода ватечевае, при границу Българскои држави јако же и више васпоминание сатворихом, васи же убо си вишеречени народи вадружени бивши Българими, Срблыми, Тракијими, и Роксаними и по минувшими временими пованегда јако гости приваселившим се, Тракиу, Македониу, и васу Иллириу ва своју им област притворившим, такожде и они Словени иже при Савроматијски планинах били сут, јако гости приваселившим се, ва Ливониу и ва Прусиу ва првее пребивајуштим, потом же и ва Вандалиу тијижде словенски Гости приваселили се сут ... (I/39–40)

... крштает се Први Немања именем Стефан, ва том же крштенију единокупно и самодржавну област васприем, и окрст држави своеи воевати заченшу ему многие држави себе присвоив донде же Исака Комнена цара костантинополскаго на свое самирително хотение привлешти вазможному бист, Самирение же между ими бивает виноју сеју, јако гречаски цар ваздаст своју даштер ва супружницу Стефану Првому деспоту сину Неманину Првому ... его же гречаски цар ва глаголани и ва писани своем сватом своим и великем жупаном именоваше ... (III/89–90)

... сија же благодетију божијеу светому сабору тако благопроизволившему и писанием дело сие утврдившему посланники народа србскаго са великоју љубовију и подобноју частију отпуштајут, придајуште ка ним от светаго своего саборнаго посланија, ради лучшаго и верователнеишаго извештаванија, еште два избранна мужа ва свештеноиноце именуеми Матеи и Моисеи, иже пришадше ва богохраними град Призрен, јако от лица блаженнишаго оца Филотеа, васеленскаго и престола костантинополскаго патриарха, и светаго сабора вакупе са ним изследствујуштаго се, и васем послаником ванидуштим ва саборну цареву цркву, свету божествену летургију службоју садевајуштим, приобштително саединение сатварајут, ва првее са првопрестолним светителем архиереем србским, потом и са васем свештеничаским купно и мирским ликом, словеносрбскаго народа иже прежде отлучени биваху ... (IV/385–387).

У својим *Хроникама* Бранковић обилно користи позајмљенице из више њему познатих језика. Када се ради о речима за које он сматра да нису разумљиве његовим читаоцима, он их по правилу тумачи, што се обично обележава лексемом *сиреч*, уп.: *от уст киммерииски, сиреч асијски народ* (II/6); *вивлиографи сиреч книгам саписатели* (III/258). Чешће се за то употребљава парафраза, нарочито када се ради о лексичким лакунама у српском одн. црквенословенском, али се служи и техником наводног „превођења”. При томе се не користе прави лексички аналози стране речи, већ лексеме које означавају нешто слично (и познато српском читаоцу). Бројни су ауторски неологизми, неретко као калкови страних речи. И у лексици, као и у синтакси, видљива је свесна тежња ка смањењу репертоара елемената.

У *Хроникама* има фрагмената на страним језицима. Занимљиво је да се грчки пасажии по правилу не преводe. У петој књизи су у приказу интегрисани

бројни двојезични пасуси. Текст се при томе наводи паралелно у два стуба – у једном на „словенском” језику, у другом – на румунском, мађарском, латинском или немачком. Ради се о исписима из званичних докумената, односно кореспонденцији везаним за Србе и њихову ситуацију у Царевини, односно за судбину самог Бранковића. Такви двојезични фрагменти чак су доминантни у другом делу пете књиге.⁷

И стилске ознаке *Хроника* убедљиво показују ауторску интенцију да се тексту дају формална обележја научног рада. У томе се Бранковић претежно оријентише према европској литератури – јер су у жанровском репертоару Православне Славије световни, а посебно научни жанрови били заступљени само маргинално. Начин приказа је намерно неутралан, аутор се труди да иступа само као објективан хроничар. За ту сврху се свесно служи одређеним кохезионим техникама. На пример, одређена монотоност научног списка добија се помоћу минимализације репертоара изражајних средстава, синтаксичког паралелизма и понављања на готово свим језичким нивоима. Истој сврси служи одсуство емотивне компоненте, тежња ка плеонастичком изразу, уп.: ... *пришаствие сатворили сут, прихождение ... садевали сут ... (I/10)* и честа употреба епитета и атрибута, уп.: *важдеделение ва разнставно разсуждение, срдолјубазно васприели суть, и васесаборно васпоминајуште иже првојустинијанска црков (IV/382), еште ва дни благочастиваго Великаго Јустинијана цара, обштесаборним произволением, таја више-васпомену таја првојустинијанска црков своеволному архиереиству предана биваше (IV/383).*

Личност аутора у приказу и емотивност приказа увек су контекстуално образложени. На пример, у садржајима блиским Бранковићу као православцу и као Србину. Тако се нека збивања тумаче као казна Божја за грехове – на пример, пад Цариграда због покушаја црквене уније Византије са Римом. Емотивни су прикази притиска на православље од стране аустријске владе и католичке цркве у 4. и 5. књизи. Емотивни су у високој мери прикази Косовске битке, пада Смедерева и сл. У свом третману историјских личности Бранковић се, такође, труди да остане неутралан хроничар. Изузеци су ретки и тичу се углавном непријатеља српства и православља. Али када се приказују зла дела почињена унутар династије Немањића, приказ се доследно уздржава сваке оцене – док се немили догађаји, који се особама која су та злодела починиле касније дешавају, неретко тумаче као божја казна.

Поменуће ознаке језика и стила заступљене су у свим деловима *Хроника*, уп.:

(1) О Немањи:

Немања са банми босанским, и Херватској држави господарми, честократним сараштенијем борителни бран имев и брани воинства своего благонароचितе садевав, беше бо муж великаго рассужденија и ва воинставни потребах, благополазна самотренија навикнул бил; От Рашкије же великије жупаније и от инна многа места такожде Срем и Босну са

⁷ Ови фрагменти представљају драгоцену грађу за проучавање технике превођења, односно тумачења бројних страних речи за које није било „словенских” аналога – али то захтева посебно истраживање.

текуштим водам Савоју и подунавские ограничєние држави области своего господарства сачетав, и вєсєгда супротив супостатом своим рукоју непобедителноју преодолєв, воинстванному делу вєлє вєшт и знаєм бив, и вє строєнијє власти своєи прєнарочит бив, Пачє жє того ради ижє муж благоразлучни и вєлми дароватєлни бив, мнози єму достоиун част вєздаваху, и вєзлюблєна єго имєху: Вєзрастє жє вєлми и утврди област своју вє зємљу Србску, бєшє бо притворил вє своју єму власт и Поморску Диоклитију, Далматију, Травунију, и Захлмију, и бист први ижє вє Србскои зємли сєбє самодржавним кралєм именовє, вє лєто господњє, 1139 битијє жє 6647 он бо грєчєскогє царє, многократним числєм оружиєм побєдил єст, Орбину тако сєдєтєлствуюшту... (II/56–58).

(2) Измирење српске црквє са цариградском након самовольнє аутокефалијє за добє царє Душєна:

Тогда вєспоменує сєбє некто, прєчєстнєишєго лика јєромонахијєскогє Богу благоугодни старєц именуєми Исєијє, ревностију божєстванноју раждєг сє, видєв клєтовну анєтєму жєкє бити случи сє вє народє србском, вє дни Великєго Стєфєна рекомєго и Душєна царє, ижє и до того врємєна неразрєшєна сєдржимє бивєшє, отхєдит кє кнєзу Лєзару, и о вєсє сих извєстно сєказуюшту вєзвєстив, єлика дєлати сє потребнє сут, кнєз жє Лєзар кє благодєтєлному делу прєстоино понуждєниє имєв, таковому благополєзному трудодејєнију сєбє сєгласитєлна сєтворив, и посилєт тогєждє частнєишєго старєцє, кє србскому патриєрху Сєвє Второму, повєлєв пријти кє нему, Сєвє жє патриєрхє пришєдши кє кнєзу Лєзару, купно єдинодушнє сєвет притвєрєаюшту, вишєрекомєго частнєишєго старєцє Исєијєу приготовљєајут пушєаствију вє Кєстандинополски град, от првєпрєстєлнєго вєстєчнєи цркви вєсєленскєго патриєрхє, разрєшєниє испросити, єжє о вишєбивєасмои вєспоменутој клєтовнєи анєтєми, дє би разрєшєни имєли бити јєко прєждє сємртнєју усєпши, тако и по них вєпослєди вє народє нашєм србском живи сєштити, благоугодни жє частни старєц Исєијє, повєлєнију сєбє повинуєв, и вєзєм от кнєзє Лєзєрє жєкє нє потребнє бивєху доволно, и тако сєбє путу ємлєт кє Свєтои гори Атонскои, отнуду жє вєзєм сє собєју прєчєстнєго вє добрєдєтєли бившєго прєтє Свєтиє гори Атонскои, именуємогє Тєофєнє, и двє учєникє Силивєстрє и Нифонє, сє ними и Никодимє глаголєм тлєачитєлє, и отнуду вєлєзшим вє корєбєл, и вєзєштит сє морским влєнєниєм, достизєајут и до царствуюштугє градє Кєстантинополскєго, тогда царствуюшту Второму Кєлојєну Пєлєологу, и сину єговому Второму Манєилу Пєлєологу, вєсєленскому жє патриєрху вєстєчнєи цркви првєпрєстєлнєо сєвєтєлєствуюшту именуєму Филотєју добрєдєтєлному и прємудрому бивєаму, сєвєтиши жє патриєрхє вєсєленски, увєдєв пришєствиє частнєго старєцє Исєиє, и вину разувєм єє жє ради пришєствиє сєтворив, и повєлєв сєборнєм лику сєвєтои вєстєчнєи цркви, јєко подобно єст сє частију дє вєсприєт бєдєт частни старєц Исєијє. Повєнєгдє жє сєвєтиши вєсєленски патриєрхє, сє царєм и сє вєсєм сєборєм јєко духовнєго тако и мирскєго лика, сєнмиштєм сєвет притворив, єдинодушним сєгласнєниєм купно вєсєсєборно прєштєајут прєждє бившє запрєштєниє, и отлєчєниє, єлико случилє сє бивєху вє дни Великєго Стєфєнє рекомєго и Душєнє царє, и Вторєго Иоєннєки србскєго архиєрєє, и по них вєсєх прєстєвлши сє и живи бивєамєи, и вєсєх јєко духовнєго тако и мирскєго лика, вє общтє сєвє сєчєтєниє и сєслужєниє проштєниєм вєсприємљут; єштє кє тому цєлокупним сємотрєниєм, словєносрбскєго народє вєждєлєниє вє разнєствєно разсуждєниє, срдєлюбєзно вєсприєли сут, и вєсєсєборно вєспоминаюшту ижє првєюстинијєнскє црквє, под областју народє србскєго обрєтєшє сє, вє град рекомє Охрид; или пачє по истєричєству Асєтєвєу вє Прєзрин и јєко црквє рекомє првєюстинијєнскє, єштє вє дни благєчєстивєго Великєго Јустинијєнє царє, общтєсєборним произволєниєм, тєјє вишєвєспоменутєјє првєюстинијєнскє црквє своєвольному архиєрєиствєу прєдєнє бивєшє, јєко жє сєдєтєлствєует вє поновитєлни испрєвлєнијє Великєго Јустинијєнє царє, титлє бє правило изложитєлнєго устєвє, 11 сєиє вєни ради јєко жє вишє рекомє првєюстинијєнскє црквє, бивши вє област народє словєносрбскєго, и ради общтєго сємирєнијє купно јєко духовнєго тако и мирскєго лика, пачє жє убо дє вє прочєє србски народ, супостєтнєу брєн творити супротив народє грєчєскогє дє нє имєєт, єго жє ради, сєборним изложєниєм разсуждєно бист, и божєствєннєи вєстєчнєи црквє прикључєниєм вєчним утврждєно бист ... (IV/378–384).

Да закључимо: Језик представљен у *Хроникама* битно одудара како од српскословенског, тако и од српског језика. Од времена Вука блискост тзв. народном језику у србистици традиционално се сматра једном од битних језичких врлина. Не треба, међутим, заборавити, да се већина данашњих европских језичких стандарда базира на другачијим моделима. Међу њима има бројних примера језика тзв. амалгамног типа, који у себи уједињују елементе различитог порекла који су у језик улазили током више векова – најбољи пример за то је енглески, светски *lingua franca* језик. Амалгамном типу језика припада и савремени руски, у нешто мањој мери немачки и француски, док се чешки надовезује на писмени израз 16. века. Од словенских језика је вероватно једино пољски могао да се неометано и сукцесивно развија кроз векове – али он је и словенски језик са највише латинизама. Српски са својом изричитом оријентацијом на језик усмене народне културе представља, дакле, пре изузетак.

Другим речима, веома битан параметар анализе представља временска одредница. Наиме, за доба у којем је живео и писао аутор *Хроника* оријентација на народни језик као књижевни представљала би анахрону појаву која није била заступљена ни у једном од угледних писмених израза познатих ученом Србину Бранковићу. Увек треба имати у виду временске одреднице, када се ради о интерпретацији и евалуацији старијих језичких облика, било да је у питању српскословенски, славеносрпски – или управо језик Бранковићевих *Хроника* за који још и не постоји нека одредница. Сви они представљају фазе историјског развоја српског језика и српске културе и већ по томе су значајне и вредне истраживања појаве. Вредне не само за историјску србистику, већ за славистику у целини.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексејев 1987:** А. А. Алексеев, Пути стабилизации языковой нормы в России XI–XVI вв., *Вопросы языкознания* 2, 34–46.
- Алексејев 1993:** А. А. Алексеев, Внутренняя хронология русского литературного языка, В. Н. Топоров (ред.), *Philologia Slavica* (к 70-летию акад. Н. И. Толстого). Москва, 238–244.
- Бранковић 2008:** Ђ. Бранковић, *Хронике славеносрпске*, прир. Ана Кречмер, САНУ, Београд, Критичка издања српских писаца VII.
- Бранковић 2011:** Ђ. Бранковић, *Хронике славеносрпске*, прир. Ана Кречмер, САНУ, Београд, Критичка издања српских писаца VIII.
- Кречмер 2002:** А. Кречмер, Руско приватно писмо у 17. веку и у доба Петра Великог, *Зборник Матице српске за славистику*, 62, 117–148.
- Кречмер 2004:** А. Г. Кречмер, О русском языке петровского времени (в свете данных анализа частной переписки), М. Okuka, U. Schweier (Hg.), *Germano-Slavistische Beiträge* (Festschrift für Peter Rehder zum 65. Geburtstag), *Die Welt der Slaven*. Sammelbde – Сборники, Bd. 21, 137–148.

- Кречмер 2013а:** А. Кречмер, О важности издавања црквенословенских споменика из завршног периода Православне Слaвије, Јасмина Грковић-Мејдор и др. (ур.), *Miklosichiana Bicentennialia*, САНУ, Посебна издања DCLXXV, Одељење језика и књижевности, књ. 58, Београд, 17–31.
- Кречмер 2013б:** А. Г. Кречмер, Вопросы методологии исследования достандартноязыковой (славянской) письменности, Е. С. Суркова, Е. Н. Руденко (ред.), *Современные направления исследования и преподавания славянских языков*. Межд. научная конференция «VIII Супруновские чтения» (Минск, 21–22 сент. 2012 г.), Сб. научных статей, Минск, 113–122.
- Радонић 1911:** Ј. Радонић, *Гроф Ђорђе Бранковић и његово време*, Београд: Српска краљевска академија.
- Толстој 1988:** Н. И. Толстой, Отношение древнесербского книжного языка к старославянскому языку, Н. И. Толстой, *История и структура славянских литературных языков*, Москва, 164–173.
- Кречмер 1989:** А. Kretschmer, *Zur Methodik der Untersuchung älterer slavischer schriftsprachlicher Texte* (am Beispiel des slavenoserbischen Schrifttums), Slavist. Beiträge 241, München.
- Кречмер 1998:** А. Kretschmer, *Zur Geschichte des Schriftrussischen*. Privatkorrespondenz des 17. und frühen 18. Jh.s, Specimina Philol. Slavicae, Suppl. 62, München.

Анна Кречмер

О ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ СЛАВЯНОСЕРБСКИХ ХРОНИК ГЕОРГИЯ
БРАНКОВИЧА

Резюме

В работе дается систематический обзор основных особенностей языка и стиля крупнейшего сохранившегося памятника сербской письменности к XVII – нач. XVIII вв. Этот период, как и десятилетия до реформы Вука Караджича, в исторической сербистике в целом изучены относительно слабо. *Хроники* Бранковича, как и сам их автор (ок. 1645–1711), относятся именно к тем личностям и текстам, которые, по выражению А. А. Алексеева связывают старое и новое в истории (Алексеев 1993). В данном случае – последний этап старой Православной Славии и культурную модель европейского нового времени. Особого внимания заслуживает вопрос источника нормы языка *Хроник*. В данной связи указывается на положение А. А. Алексеева о т. н. „авторитетных” текстах как механизмах стабилизации и традирования нормы в достандартный период (Алексеев 1987). Таким ориентиром для Бранковича были, видимо, хорошо известные ему научные труды, в первую очередь исторические и богословские. Основу языка *Хроник* составляют элементы славянского происхождения – общеславянские, цкл. (сербской и русской (поздней восточнославянской) редакций), сербские. Широко используются грецизмы и латинизмы, несколько менее (и в соответствующих контекстах) – элементы других известных Бранковичу языков, немецкого, венгерского, румынского, турецкого. И в языке и в стиле *Хроник* заметно стремление их автора придать тексту характер серьезного научного труда. Что ему во многом и удалось – *Хрониками* Бранковича начинается современная сербская историография.

Ключевые слова: довуковская светская письменность – методология – Православная Славия – проблема нормы.